

Iwona Szypuła

II Liceum Ogólnokształcące

im. M. Konopnickiej

w Nowym Sączu

Wiedza dziś – sukces jutro

Przedsiębiorczość w strategii rozwoju edukacji w Polsce

Edukacja jest niezwykle ważną inwestycją społeczną, gospodarczą i polityczną. Wykształcenie, kompetencja i umiejętności ludzi to najważniejsze wartości współczesnego świata, którego postęp warunkowany jest rozwojem społeczeństw opartych na wiedzy. Polska, jako państwo z młodą demokracją i wolnorynkową gospodarką, nie ma długich tradycji wychowania w duchu przedsiębiorczości, dlatego stan świadomości ekonomicznej Polaków pozostaje na dość niskim poziomie. Dotyczy to zarówno wiedzy praktycznej, przydatnej każdemu w życiu codziennym (np. zasad zarządzania finansami osobistymi), jak i ogólnej wiedzy o życiu gospodarczym kraju i fundamentach gospodarki rynkowej. Duża część społeczeństwa ma trudności w przyjęciu przedsiębiorczej postawy wobec życia, dlatego uczniowie rzadko wynoszą ją z domu. Często w polskich rodzinach dominuje jeszcze postawa roszczeniowa i przywiązanie do idei państwa opiekuńczego, które rozwiąże wszystkie życiowe problemy swoich obywateli. Dlatego tak ważne jest kształtowanie postawy przedsiębiorczej u uczniów i to już od najmłodszych lat.

Przedsiębiorczość jako jedna z ośmiu kompetencji kluczowych występuje w *Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (2006/962/WE). W dokumencie tym czytamy między innymi: „W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniem, dlatego też każdy obywatel będzie potrzebował szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do szybko zmieniającego się świata, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania. Kompetencje są definiowane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Edukacja w swym podwójnym – społecznym i ekonomicznym – wymiarze ma do odegrania zasadniczą rolę polegającą na zapewnieniu nabycia przez obywateli Europy kompetencji kluczowych koniecznych, aby umożliwić im elastyczne dostosowywanie się do takich zmian”. W *Zaleceniu* inicjatywność i przedsiębiorczość zostały zdefiniowane jako „zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy, pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność

wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie”.

Autorzy przywoływanego dokumentu zalecają, aby w procesie edukacji kształtować postawy i umiejętności przedsiębiorcze. Postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się „inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych jak i w pracy”.

Umiejętności przedsiębiorcze powinny być nakierowane na zaangażowanie ucznia w działania społeczne i obywatelskie. Nauka przedsiębiorczości związana jest zatem z kształtowaniem postawy obywatelskiej zorientowanej na współpracę, samoorganizowanie się i rzeczywiste działanie. Blisko 3/4 dorosłych Polaków (72%) nie działa w żadnej organizacji obywatelskiej, przeciętny Polak należy do 0,2 organizacji społecznych (CBOS 2010) – to kilka razy mniej niż przeciętny Europejczyk. Każdy obywatel powinien być świadomym i odpowiedzialnym członkiem społeczeństwa, co winno przejawiać się na przykład aktywnym działaniem na rzecz społeczności lokalnej czy udziałem w wyborach. Tymczasem w Polsce frekwencja wyborcza jest bardzo niska, szczególnie wśród młodych ludzi. Specjaliści ostrzegają, że niski poziom tzw. kapitału społecznego staje się główną barierą dalszego rozwoju gospodarczego, dlatego konieczne są zmiany w systemie edukacji, idące w kierunku kształcenia obywatelskiego – przygotowywania młodych ludzi do życia w demokratycznej wspólnocie.

Dzisiejsza młodzież musi stawiać czoła i odpowiednio dostosować się do istotnych przekształceń, którym w ciągu relatywnie krótkiego czasu uległ krajowy rynek pracy. Niepokojące są statystyki dotyczące sytuacji najmłodszej części polskiej siły roboczej. Potwierdzają one, iż pod względem zatrudnienia młodych nasz rynek pracy ciągle odbiega od europejskich standardów. Dane z pozostałych krajów Unii Europejskiej wskazują na zdecydowanie mniejszą aktywność zawodową polskiej młodzieży w porównaniu z ich europejskimi rówieśnikami. Co więcej, polski wskaźnik aktywności zawodowej osób w wieku 15–24 lata znacznie odbiega od średniej dla całej Unii (ponad 40%) i wynosi nieco ponad 30% (Eurostat 2009). Na tle innych krajów europejskich równie alarmująco prezentują się dane dotyczące bezrobocia wśród młodych Polaków. Polska podąża za tendencją ogólnosiwiatową, według której wskaźnik bezrobocia wśród młodzieży jest zdecydowanie wyższy niż w pozostałych grupach wiekowych.

W II kwartale 2009 roku pracowała nieco częściej niż co druga młoda osoba – 6095 tys. (wskaźnik zatrudnienia – 54,2%), a kryteria bezrobotnego spełniała częściej niż co piętnasta – 735 tys. Łącznie, trzy z pięciu młodych osób były aktywne zawodowo, tj. pracowały lub aktywnie poszukiwały pracy (współczynnik aktywności zawodowej – 60,7%). Jeśli chodzi o łączenie nauki z pracą, to w II kwartale 2009 roku nieco częściej niż co piąta młoda osoba ucząca się (w wieku 15–34 lata) jednocześnie pracowała (916 tys. z 4240 tys.); im wyższy poziom kontynuowanej edukacji, tym odsetek takich osób był większy. Analizując status absolwentów na rynku pracy, a więc osób, które po ukończeniu edukacji powinny w naturalny sposób wchodzić praktycznie w całości na ten rynek, uwidacznia się fakt, że częściej niż co czwarty absolwent tuż po zakończeniu szkoły nie pracuje i nie poszukuje zatrudnienia (w II kwartale 2009 roku 192 tys. z 655 tys., tj. 29%). W zdecydowanej większości pierwsze doświadczenia zawodowe zdobywane są już po zakończeniu edukacji szkolnej. Blisko 3/4 ogółu osób młodych w wieku 15–34 lata (a więc zarówno jeszcze uczących się, jak i tych, które już zakończyły naukę) nie podejmowało pracy zarobkowej w trakcie nauki (8005 tys. z 11253 tys., tj. 71,1%). A wśród osób w tej samej grupie wieku, które już zakończyły cały proces edukacji, doświadczeń takich nie miało 64,5% (4332 tys. z 6721 tys. tys.) (GUS 2009).

Niemal połowa Polaków deklaruje chęć założenia własnego biznesu. Jednak okazuje się, że najczęstszym sposobem znalezienia pierwszej pracy po ukończeniu szkoły jest poszukiwanie zatrudnienia bezpośrednio u pracodawcy (37,8%) oraz za pośrednictwem rodziny i przyjaciół (28,8%). Zakładanie własnej działalności gospodarczej dotyczy ok. 5% młodych ludzi. W IV kwartale 2009 roku na własny rachunek pracowało ponad 2,9 mln Polaków, czyli 18,2% wszystkich pracujących (GUS 2009). Dla polskiej gospodarki taki stan rzeczy stwarza ryzyko zahamowania tempa rozwoju sektora prywatnego, w tym małych i średnich przedsiębiorstw. Obserwując postępujące zmiany zachodzące na polskim rynku pracy, należy stwierdzić, że dzisiejsza młodzież – uczniowie – musi dobrze przygotować się do wejścia na ten rynek, a być może, aby pracować, wielu młodych będzie musiało stworzyć dla siebie miejsce pracy, czyli rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Równie ważnym elementem edukacji ekonomicznej młodzieży jest przygotowanie jej do świadomego i odpowiedzialnego korzystania z dostępnych usług i produktów finansowych. Z usług bankowych nie korzysta w ogóle 1/3 dorosłych Polaków (31%). Średnio na jednego mieszkańca Polski przypada 0,93 rachunku bankowego. W Unii Europejskiej ten wskaźnik wynosi 1,26. Ale to i tak mało w porównaniu z europejskimi liderami (na jednego mieszkańca Malty przypada średnio 3,98 bankowego konta). Niemal połowa Polaków nie ma żadnych oszczędności, a prawie 3/4 nie ma bezpośredniego dostępu do kredytu odnawialnego (CBOS 2009). Na tej podstawie można wnioskować, że duża część polskiego społeczeństwa zagrożona jest tzw. wykluczeniem finansowym. Pojęcie to oznacza brak dostępu do usług i produktów finansowych, co uniemożliwia pełne uczestnictwo w życiu gospodarczym czy społecznym. Okazuje się, że na to, czy dana osoba posiada konto bankowe, wpływa poziom wykształcenia. I tak na przykład 64% osób z wykształceniem podstawowym nie ma w ogóle konta. W wypadku osób z tytułem magistra brak konta deklaruje jedynie 5% (CBOS 2009). Dlatego bardzo ważnym narzędziem przeciwdziałania wykluczeniu finansowemu jest szeroko pojęta edukacja ekonomiczna.

Wiedza młodych ludzi z zakresu zarządzania finansami osobistymi również jest niewielka. Badania pokazują, że za najlepsze formy przechowywania oszczędności badani uważają oprocentowane konto (61,8%), obligacje (35%), otwarte fundusze emerytalne (24,9%) oraz fundusze inwestycyjne rynku krajowego (24%). Za najlepsze formy lokowania oszczędności badani uważają zaś nieruchomości (29%), rachunek bieżący (28%), lokaty terminowe w złotówkach (16%), fundusze inwestycyjne (14%) oraz, co szczególnie niepokojące, trzymanie gotówki w domu (10%) (SMG/KRC, PBS 2007). Równie niepokojący jest stosunek Polaków do oszczędzania – 58% osób uważa, że warto oszczędzać, znikomy odsetek z nich odkłada z myślą o emeryturze. Choć o korzyściach z oszczędzania mówi 58% badanych, regularnie, co miesiąc, oszczędza jedynie 10% Polaków. Mniej lub bardziej regularnie oszczędza 45% respondentów, 26% badanych jest zdania, że oszczędzanie nie ma sensu i lepiej jest wydawać pieniądze na bieżące wydatki. Przy pytaniu o źródła informacji o sposobach oszczędzania prawie połowa (46%) ankietowanych wskazała na własną intuicję, a co czwarty czerpie informacje od rodziny i znajomych (20%) lub z reklamy (19%) (Pentor 2010).

Należy także zwrócić uwagę na niską świadomość młodego pokolenia wobec problemu przyszłych wypłat emerytalnych. Im młodszy są ankietowani, tym częściej deklarują, że jeszcze nie myślą o swojej emeryturze – twierdzi tak 82% badanych w wieku 18–24 lata, 94% uczniów i studentów (CBOS 2007).

Powyższe dane pokazują, jak ważne w procesie edukacji jest kształtowanie świadomości finansowej młodzieży. Jest ono gwarancją, że młodzi ludzie nie znajdą się w grupie wykluczonych finansowo, a także, że wykształcą w nich umiejętność zarządzania swoimi finansami oraz planowania przyszłości finansowej (np. emerytury), unikania nadmiernego zadłużenia.

Sami uczniowie rozumieją, jak ważny i potrzebny jest przedmiot podstawy przedsiębiorczości – większość licealistów uważa, że wpłynął on na ich decyzje zawodowe. Nie dziwi zatem fakt, że uczniowie coraz chętniej biorą udział w dodatkowych zajęciach z przedsiębiorczości w ramach projektów finansowanych przez UE, poświęcając na to wolny czas, na przykład: w roku szkolnym 2011/2012 w województwach podkarpackim i małopolskim 30 szkół uczestniczy w Projekcie „Krok w Przedsiębiorczość”, na Śląsku, w poprzednim roku szkolnym, ponad 180 licealistów z 6 szkół uczestniczyło w dodatkowych zajęciach z przedsiębiorczości w ramach projektu Szkoła Liderów Przedsiębiorczości.

W świetle powyższych danych i analiz widać więc, że wprowadzenie w roku szkolnym 2002/2003 przedmiotu podstawy przedsiębiorczości do programu nauki w szkołach ponadgimnazjalnych okazało się bardzo ważnym i koniecznym uzupełnieniem procesu edukacji polskiej młodzieży.

Pozostaje pytanie: Jak skutecznie uczyć przedsiębiorczości?

Warunkiem koniecznym sukcesu wprowadzenia przedmiotu podstawy przedsiębiorczości do szkół ponadgimnazjalnych jest oczywiście sposób, w jaki nauczyciel zrealizuje program nauczania. Jeśli metoda pracy z uczniami będzie sprowadzała się do podawania suchej wiedzy i kontroli jej przyswajania na kolejnych sprawdzianach, to z pewnością efekt będzie daleki od zamierzonego. Realizując tematy z podstawy programowej przedmiotu, należy pokazać ich związek z realnym życiem, aktualnymi wydarzeniami ekonomicznymi, gospodarczymi, finansowymi, biznesowymi itp. w otoczeniu lokalnym, kraju i na świecie. Aby nauczyciel mógł efektywnie kształcić świadomość uczniów i oddziaływać na ich aktywność, powinien dobrze znać teraźniejszość i patrzeć w przyszłość, a także przyjąć zasadę jedności wiedzy oraz zdobywania doświadczeń praktycznych i życiowych. Prowadząc zajęcia z przedsiębiorczości, należy mieć świadomość, jak ważne jest powiązanie przedsiębiorczości, jako kluczowej kompetencji, z niezbędną wiedzą oraz kształtowaniem umiejętności i postaw. Należy dążyć do tego, aby uczeń dostrzegł spójność, która istnieje między jego życiem a wiedzą zdobywaną w szkole oraz na zajęciach pozaszkolnych. Uczeń powinien tę wiedzę umieć wykorzystać w życiu codziennym. Wiedza ta połączona z wiedzą życiową powinna być wykorzystana do samodoskonalenia się uczniów, szczególnie w zakresie wszechstronnego rozwoju ukierunkowanego na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju. Umiejętności przedsiębiorcze powinny być nakierowane na zaangażowanie uczniów w działania społeczne i obywatelskie.

Oprócz zdobycia wiedzy i umiejętności ważnym efektem zajęć powinno być również wypracowanie u uczniów postawy przedsiębiorczej, która winna charakteryzować się aktywnością, inicjatywnością oraz innowacyjnością. Postawa taka powinna towarzyszyć im przy realizacji zadań szkolnych oraz ogólnie w życiu osobistym.

Oczywiście, aby mieć szansę osiągnąć zamierzone efekty, trzeba zaproponować uczniom ciekawą i atrakcyjną ofertę zdobywania wspomnianych kompetencji, zarówno w trakcie zajęć lekcyjnych, jak i pozalekcyjnych. Wykorzystanie różnorodnych form przekazywania wiedzy, takich jak: filmy edukacyjne, prezentacje, gry, uatrakcyjnią, ułatwia i przyspiesza przyswajanie nowych zagadnień przez uczniów.

W II LO w Nowym Sączu, aby zwiększyć motywację do nauki przedsiębiorczości, istnieje szeroka oferta działań pozalekcyjnych. Działania te realizowane są w ramach przedmiotowego koła zainteresowań oraz działającego od 2006 roku Szkolnego Klubu Przedsiębiorczości (SKP). Forma aktywności członków klubu jest bardzo różnorodna. Uczniowie inwestują na giełdzie, tworzą biznesplany, podejmują decyzje biznesowe, zarządzają przedsiębiorstwem lub bankiem, rozwiązują zadania diagnostyczne i projektowe, rozwiązują przypadki biznesowe (*case study*), uczestniczą w kursach e-learningowych, a także tworzą scenariusze audycji radiowych, sztuk

teatralnych, kręcą filmy, rysują plakaty, piszą prace pisemne i oczywiście poszerzają wiedzę, przygotowując się do olimpiad i konkursów, których zakres tematyczny znacznie wykracza poza podstawę programową podstaw przedsiębiorczości. Bardzo interesującym działaniem w roku szkolnym 2011/2012 jest udział zespołu 10 uczniów w Projekcie „Krok w przedsiębiorczość”. W jego ramach uczniowie tworzą wirtualną firmę (zlokalizowaną na otwartej platformie edukacyjnej) i konkurują na wirtualnym rynku.

Zaproponowane metody i różnorodne formy pracy na zajęciach podstawowych oraz pozalekcyjnych powodują bardzo duże zainteresowanie uczniów przedmiotem, a ich zaangażowanie przynosi również wymierne efekty w postaci sukcesów indywidualnych i zespołowych (tab. 1).

Tab. 1. Przykłady najważniejszych działań i sukcesów Szkolnego Klubu Przedsiębiorczości w II LO w Nowym Sączu

Zakres tematyczny	Projekty	Liczba uczniów	Najważniejsze sukcesy
Unia Europejska	Ogólnopolski konkurs na napisanie scenariusza audycji radiowej <i>Droga do euro</i>	10	wyróżnienie – II miejsce
	Ogólnopolski Konkurs Wiedzy o Euro	18	wyróżnienie – II miejsce
	Ogólnopolski Konkurs NBP na napisanie pracy na temat: 1. <i>Czy otwarcie polskiego rynku pracy dla obcokrajowców ma korzystny wpływ na rozwój polskiej gospodarki?</i>	11	laureat – III miejsce
	2. <i>Z których doświadczeń krajów należących do Unii Gospodarczej i Walutowej powinna korzystać Polska</i>	13	etap szkolny
	Konkurs Wiedzy Ekonomicznej „Polska w Unii Europejskiej: Innowacyjna gospodarka – kreatywne społeczeństwo”	34	laureaci – I, II i III miejsce
	Ogólnopolski Konkurs „Filmowa Mapa Przemian”	5	etap szkolny
	Projekt „Tu jest Europa”	120	etap szkolny
Działalność gospodarcza	Ogólnopolski Konkurs Menedżerski „Bizne\$ Junior”	47	2 zespoły w półfinałach
	Konkurs „Uczniowski pomysł na biznes”	13	2 prace wyróżnione
	Ogólnopolski Festiwal Przedsiębiorczości „Moja firma to ja”	15	1 laureat – II miejsce 1 wyróżnienie
	Ekonomiczna gra symulacyjna „Polska a Ukraina”	8	2 x laureaci – II miejsce
Giełda Papierów Wartościowych	Projekt Moje finanse „Z klasy do kasy”	180	laureaci – VIII miejsce
	Projekt Rekiny Przedsiębiorczości – Szkolna Internetowa Gra Giełdowa	158	laureaci części e-learningowej – II i III miejsce

Zakres tematyczny	Projekty	Liczba uczniów	Najważniejsze sukcesy
Olimpiady, Konkursy	Olimpiada Przedsiębiorczości	65	finalista etapu centralnego – dwukrotnie; finaliści etapu rejonowego – 19 uczniów
	Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej	25	etap rejonowy – 3 uczniów
	Olimpiada Wiedzy o finansach – Banki w Akcji	35	finalista etapu centralnego – 1 uczeń; etap rejonowy – 11 uczniów
	Ogólnopolski Konkurs Wiedzy o Bankach	16	etap centralny – 4 uczniów
Inne	Konkurs „Najlepsze zajęcia z przedsiębiorczości”	55	etap centralny – 1 zespół; etap rejonowy – 5 zespołów
	Konkurs „Podstawowe Pojęcia Ekonomiczne”	46	etap szkolny
	Forum Ekonomiczne Młodych Liderów	6	6 uczniów
	Projekty e-learningowe	58	kafeteria edukacyjna – lider ogólnopolski
	Projekty: „Tydzień dla Oszczędzania” „Światowy Tydzień Przedsiębiorczości”	300	
	Projekt „Krok w przedsiębiorczość” faza testowa	10	

Źródło: opracowanie własne.

Literatura

- Banach Cz., *Skarb ukryty w edukacji. Strategia rozwoju edukacji w Polsce do roku 2020*, <http://www.up.krakow.pl/konspekt/12/strategia.html>.
- Braun K., *UE zachęca do prowadzenia lekcji przedsiębiorczości*, <http://natablicy.pl/ue-zacheca-do-prowadzenia-lekcji-przedsiębiorczości-w-polskich-szkołach>, artykuł.html? material_id=4d 07fe4b-564 dab428000000.
- CBOS, luty 2010, *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_016_10.PDF.
- CBOS, listopad 2007, *Czy Polacy myślą o wcześniejszych emeryturach?*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_166_07.PDF.
- CBOS, czerwiec 2009, *Polak przed okienkiem bankowym*, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_086_09.PDF.
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z dn. 31.12.2006 r., L 394/13, L 394/17, L 394/18, (2006/962/WE).
- Eurostat, *Youth in Europe. A statistical portrait. Edition 2009*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF.

8. Główny Urząd Statystyczny, <http://www.gus.pl/taxonomy/term/55/all?page=22>
9. Pentor, październik 2010, „*Postawy Polaków wobec oszczędzania*” raport Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy, <http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/files/oszczedzanie2010.pdf>.
10. Polak M., *Edukacja finansowa i przedsiębiorczość sposobem na biedę*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/25/id/550>.
11. *Stan edukacji finansowej Polaków*, MillwardBrown SMG/KRC, sierpień 2007.
12. *Sondaż PBS DGA na zlecenie „Gazety Prawnej” i Open Finance*, wrzesień 2007.
13. Uryniuk J., *Oto Polacy „Wykluczeni finansowo”*, „Dziennik Gazeta Prawna”, <http://gospodarka.dziennik.pl/finanse/artykuly/333458,ponad-20-procent-polakow-nie-ma-konta.html>.
14. *Zalecenie 2006/96/WE Parlamentu Europejskiego i rady z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

Knowledge today – success tomorrow

Entrepreneurship in a strategy for education development in Poland

The first part of this paper discusses the reasons of introducing the “Business studies” subject into the Polish education system. It refers, among other things, to Recommendations of the European Parliament and the Council in which the entrepreneurship is listed as one of eight key competencies that can be acquired during life-long learning process. The paper emphasises specific conditions related to economic changes in Poland and lack of tradition of bringing teenagers up in the spirit of entrepreneurship. The data quoted has shown how important is to increase the economic awareness of young Poles and to stimulate entrepreneurial attitudes among students from the point of view of an individual, the society and the country. The second part contains observations on methods that can be applied when teaching business studies subject during classes and extracurricular activities in post-secondary school. At last, the examples of the most interesting projects and the most important achievements of students engaged in activities of School Entrepreneurship Club in the 2nd Upper Secondary School in Nowy Sącz are presented.